

kreeg de Gentse afvaardiging opdracht een programma tot stichting van een socialistische werkliedenpartij op te stellen en een congres voor te bereiden, dat op Pasen 1877 te Gent zou worden gehouden.

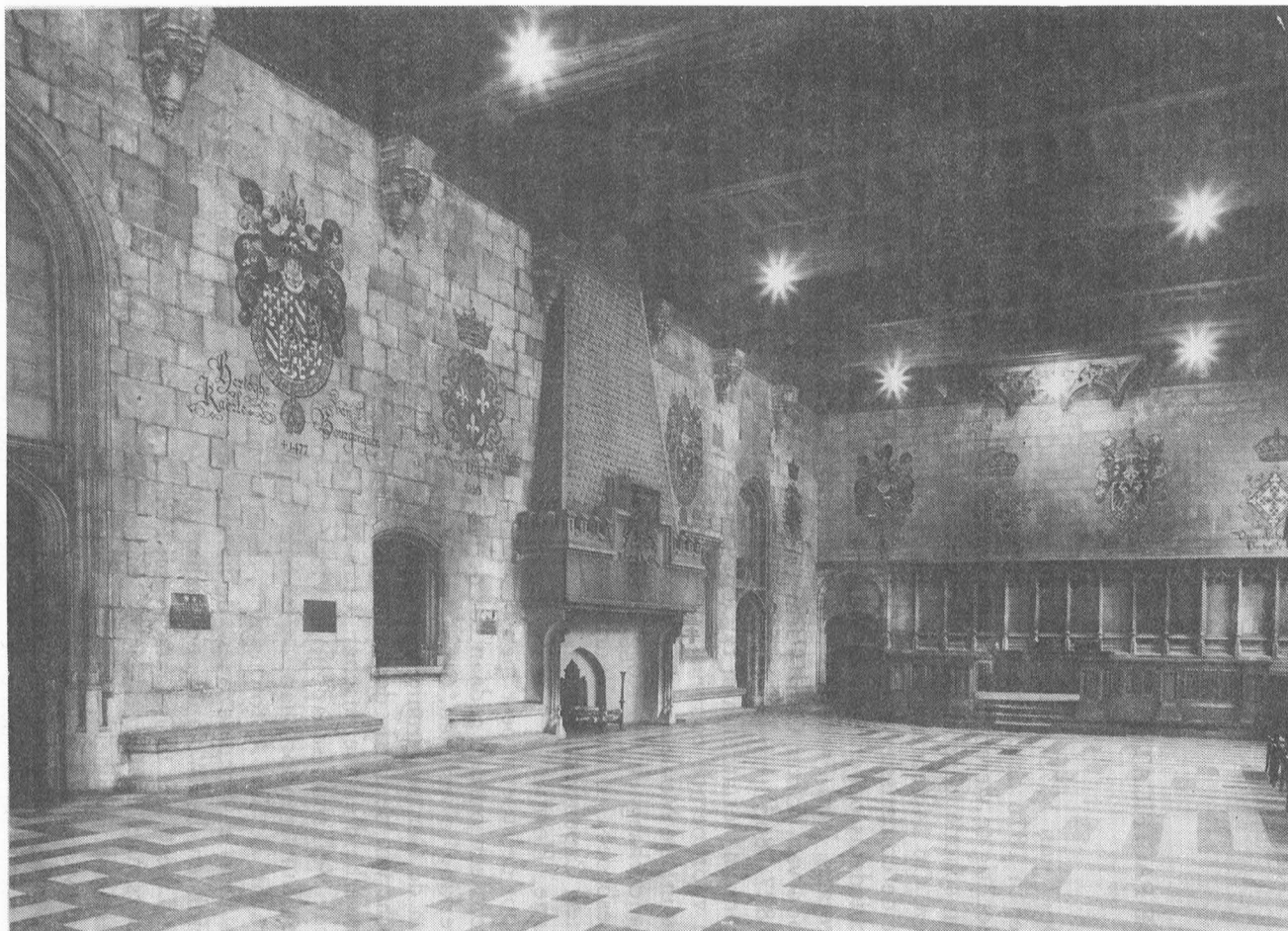
M. STEELS

DE PACIFICATIEFEESTEN TE GENT IN 1876

Op 7 juni 1875 besloot de gemeenteraad op voorstel van schepen Wagener in 1876 de driehonderdste verjaring van de Pacificatie van Gent plechtig te vieren. De commissie van feestelijkheden en de commissie van schone kunsten en onderwijs kregen opdracht een plan uit te werken. Op 14 februari 1876 keurt de gemeenteraad het voorstel van de beide commissies goed. Er wordt nu een Commissie voor Kunst en Geschiedenis opgericht met Wagener als voorzitter en P. Fredericq als secretaris. Paul Fredericq was geboren te Gent op 12 augustus 1850 als zoon van dokter Cesar Fredericq (1817-1887) en van Mathilde Huet (1827-1865). Hij had geschiedenis gestudeerd te Luik en was thans leraar aan het atheneum te Gent.

In voornoemde commissie zetelden nog Picquaert, schepen, C. De Bast, Hulin, De Meulemeester, Vervier, Heremans, gemeenteraadsleden, Ferd. Vanderhaeghen, W. Rogghé, De Keghel, Max Rooses, Louis en Jules Van Biesbroeck, kolonel Védrine en kolonel Marson, A. Pauli, Geets, Cluyse-naer, Capeinick, Lebrun, Metdepenningen, Den Duyts, Wante, Paul Devigne, Hofman.

Voor de stoet moest men beschikken over 1127 deelnemers. In maart werd een oproep gedaan tot de Gentse maatschappijen om hun medewerking te verlenen. Om een idee te kunnen vormen over de houding van de Gentse verenigingen tegenover de Pacificatiefeesten, hier een overzicht van de dertig deelnemende maatschappijen : de Koormaatschappij, Nijverheid en Wetenschap, Club Nautique, Moed en Vlijt, De Gymnastische Volksmaatschappij, de Vier Gekroonden, Fanfare de Onbekende, het Kunstgenootschap, de fanfare Kunstliefde en Broedermin, de Eendracht, de Sint-Antoniusgilde, de Sint-Michielsgilde, de Vrijheidsliefde, de Leie- en Scheldezones, de harmonie Hoop in de Toekomst, de Fonteinisten, het Willemsgenootschap, de Verenigde Werklieden, de fanfare La Liberté, de turnmaatschappij Help U Zelf, het Van Crombrugge Genootschap, de Jonge Wacht Brugse Poort, de Chasseurs-Eclaireurs, Moedertaal en Vrijheid, Vooruit (niet de socialistische maatschappij, die nog niet was opgericht), de muziekmaatschappij Sint-Cecilia, de Cercle Humoristique les Chinois, l'Orphéon Gantois, de Burgerwacht, de Jonge Zouaven. Bij vermelde verenigingen treffen we natuurlijk een aantal liberale verenigingen aan, maar ook een aantal, die politiek neutraal waren, maar met een bestuur, waarvan de meerderheid vrijzinnig of liberaal was.



De Pacificatiezaal in het Stadhuis te Gent (Copyright : Dienst voor Toerisme Gent).

De Pacificatiefeesten vergden natuurlijk veel voorbereiding. Een inschrijvingslijst bracht 8.230 fr. op (leden gemeenteraad : 2.995 fr.; maatschappij La Concorde 4.535 fr., Société Littéraire : 700 fr.). Andere inschrijvingslijsten brachten in totaal 4.428 fr. samen.

Er werden een aantal commissies gevormd : een algemene commissie, een commissie belast met het toezicht op het historisch drama, een commissie van het album; in al deze commissies was P. Fredericq secretaris. De voorbereiding van de stoet was een zware taak : tekenen van ontwerpen en kostuums, die historisch juist moesten zijn, vervaardigen van wagens, kledij - een aantal kledingsstukken werden gemaakt in het stedelijk ouvroir, een soort vakschool voor meisjes reeds gevestigd in de Tweebruggenstraat -, wapens, schilden, enz. Uit de verslagen blijkt, dat alles werkelijk zorgvuldig werd voorbereid. De moeilijkheden werden nog vergroot, omdat de commissie zeer zuinig moest zijn; de stad had een toelage van 50.000 fr. verleend en de giften hadden niet het verhoopte succes gekend. Ter illustratie enkele zinnen uit de commissieverslagen : "schepen Wagener verklaart dat de voorstelling van het schavot niet toegelaten wordt door het schepencollege, omdat het "une chose immorale et trop lugubre" is." (31 maart). Op 2 september wordt besloten, dat noch in de stoet, noch tijdens het komen naar het lokaal van Sint-Agnete - de verzamelplaats - het "Ongedierte der Papen" te spelen of te zingen, ten einde aan de vijanden van de cavalcade geen hoegenaamde wapens in de hand te geven. "Het Ongedierte der Papen" was een strijdlid van de liberalen.

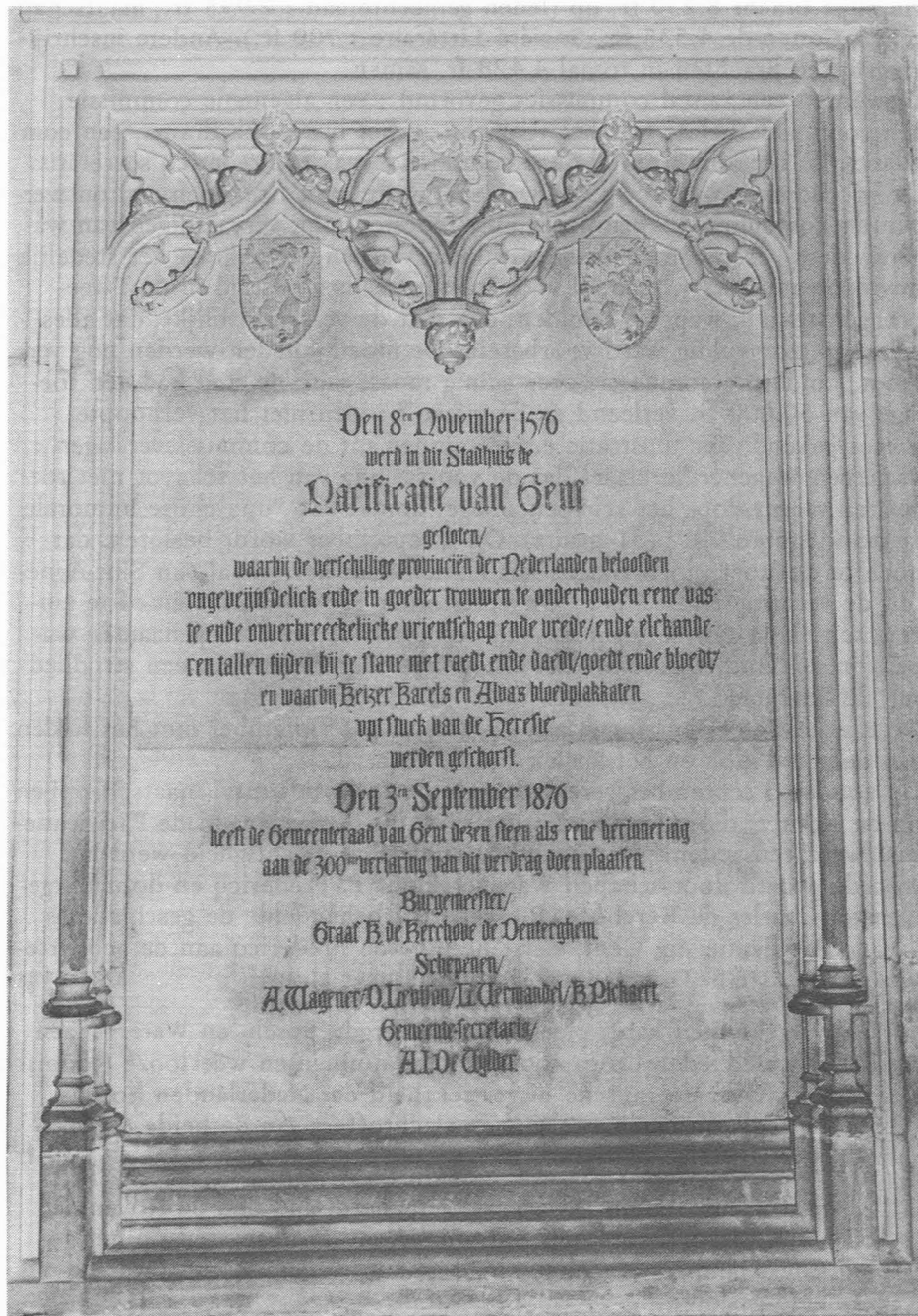
De Pacificatiefeesten vingen aan op zaterdag 2 september met het luiden van de grote klok en het spelen van de beiaard.

Op zondag 3 september verenigden zich een groot aantal maatschappijen op de Kouter, die in stoet naar het stadhuis opstapten. In de Pacificatiezaal werd een gedenkplaat onthuld. Tijdens de plechtigheid werd het woord gevoerd door schepen Wagener, door P. Fredericq en door burgemeester Charles de Kerchove. P. Fredericq behandelde de geschiedenis van de Pacificatie van Gent. Eerst herinnerde Fredericq aan de gebeurtenissen voor 1576. Daarna vervolgde de spreker aldus :

"En van hunnen kant, pleegden de getergde Bosch- en Watergeuzen allerlei wreedheden op pastoors, paters, nonnen en weerlooze Roomsgezinden. Over de gansche uitgestrektheid der Nederlanden hoorde men het gekerm der martelaars en slachtoffers van de beide onverzoenlijke vijandige partijen."

"... werd in dit Stadhuis, waar wij vergaderd zijn, den 8e November 1576, een verbond tusschen Katholieken en Protestanten op het gebied van 's lands onafhankelijkheid en van wederzijdsche verdraagzaamheid gesloten."

"Doch, noch de Pacificatie, noch de Religievrede mochten vruchten dragen, en met spijt voegen wij er bij : vooral door de schuld der pro-



Herdenkingsplaat in de Pacificatiezaal (Copyright : Dienst voor Toerisme Gent).

testantsche Gentenaars, die onder Hembijse, Rijkhove en Dathenus, hunne katholieke stadgenooten gruwelijk vervolgden, kerken en kloosters uitplunderden en zelfs zoo verblind waren, dat zij het voorbeeld, hetwelk hun door de Inquisitie gedurende zoo lange jaren was gegeven, zelve volgden; op hunne beurt verbrandden zij ter Vrijdagmarkt vier Minderbroeders en twee paters Augustijnen, en eene maand later, te Brugge, weeral drie Minderbroeders (1578). De verdraagzaamheid, in de Pacificatie voorloopig en in den Religievrede plechtig uitgeroepen, werd aldus door de Hervormden zelve onder de voeten getrapt.”

In het slot van zijn rede toont P. Fredericq aan wat volgens hem de bedoeling van de Pacificatiefeesten moet zijn.

“Alle goede Nederlandsche burgers wenschen vurig, dat in onzen tijd ook eene nieuwe politieke en godsdienstige *Pacificatie* onder al de kinderen van hetzelfde vaderland, voorgoed worde gesloten. En de stad Gent, die in de zestiende eeuw eene zoo betreuenswaardige houding had aangenomen, toont heden door dit verjaringsfeest, dat wij het dwaalspoor van Filips II en van Hembijse voor altoos hebben verlaten om de wegen der christelijke verdraagzaamheid te bewandelen.”

's Nadmiddags tengevolge van het slechte weer kon de historische stoet niet uitgaan. 's Avonds had in de schouwburg een galavertoning plaats van het historisch drama “De Pacificatie van Gent” op tekst van Emiel Van Goethem en muziek van Peter Benoit. Het stuk telde vijf bedrijven en tien taferelen; de opvoering duurde niet minder dan vijf uur. Het werk was zeker geen meesterstuk en werd vermoedelijk gered door de muziek van P. Benoit. Het historisch drama werd nog opgevoerd op dinsdag 5 en zondag 10 september. Het werd uitgegeven door het Willemsfonds. Het stuk werd nog eens opgevoerd op 5 november 1878. Op maandag 4 september hield het Willemsfonds in de Arsenaalzaal op het stadhuis een algemene vergadering ter gelegenheid van de 25e verjaardag van de vereniging. 's Namiddags trok de historische stoet voor de eerste maal door de stad. De stoet werd geopend door 25 ruiters van de Gentse burgerwacht van de XVIe eeuw.

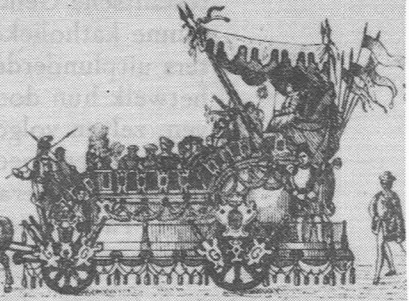
I. HET EEDVERBOND DER EDELEN. - Een muziekkorps. - Zes vaandrigs te paard. - Zes wapenboden te voet. - 19 Edellieden, ondertekenaars van het Eedverbond. - Zes wapenboden te Paard. - Twee stafdragers der Landvoogdes. - Wagen ontworpen door J. Dekeghel : Brederode biedt aan de landvoogdes Margaretha van Parma een verzoekschrift aan. (4 april 1566)

II. DE BLOEDRAAD. - Tien Spaanse trommelaars en pijpers. - Muziekkorps. - Vier ruiters : de hertog van Alva, zijn zoon Don Frederik van Toledo, Julian de Romero en Jeronimo de Salinas. - Twee vaandrigs, een officier en 14 busschieters. - Twee vaandrigs, een officier en 14 lans-knechten. - Twee wapenboden, dragende de wapens van Egmond en

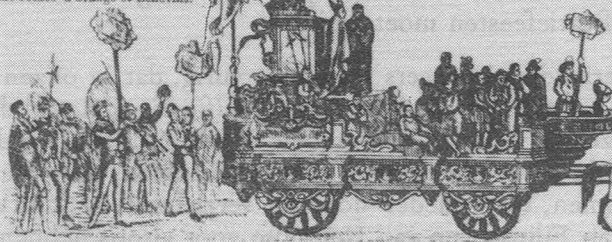
SOUVENIR DE LA PA CHARS ET PRINCIPAUX GROU



Le Prince d'Orange et Echovins.



Char de la Ville de Gand.
Wagen der Stadt Gent.

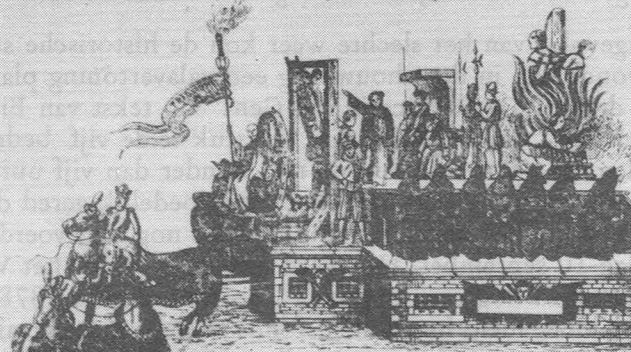


Le Retour des Proscrits.
Terugkeer der banckelingen.

Char de la Trêve Religieuse.
Wagen der Godsdienstige Vrede.



Soldats.
Soldaten.



Char de la Sainte Inquisition.
Wagen der H. Inquisitie.



Valets du bourreau.
Beulkaechters.

Inquisiteurs.
Geestelike Richters.

Musique.
Musiek.

Char du Conseil du S.
Wagen van den Bloedraad.

GAND. J. F. NUYEN. GANT. M. AU BERTON. 8



Milice bourgeoise de Gand.
Gentse Burgerwecht.



Musique.
Musiek.

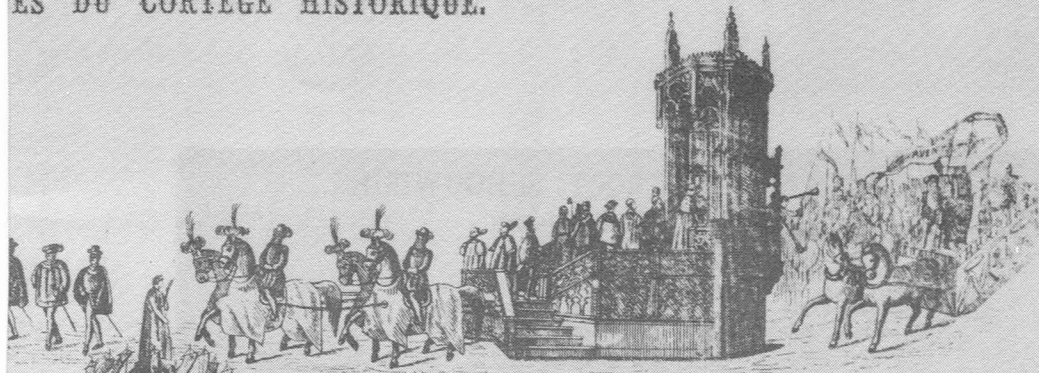


Porte-standards.
Zet maatschappij.

Groupe d'
Soldats.

J. DEWEVER, DEL.

CIFICATION DE GAND.
ES DU CORTÈGE HISTORIQUE.



Char De la Pacification.
Wagen der Pacificatie.



Char des Provinces Unies des Pays-Bas.
Wagen der Vereingde Provincien der Nederland.

Zoeland.
Zoeland.



Char de la Furie Espagnole à Anvers.
Wagen der Spaansche Furie te Antwerpen.

16 standards.
16 Vaandrigs.



Porto-standards.
Vaandrigs.

Le duc d'Albe et ses fils.
Herzog van Alba en zijne Zoonen.



Hérauts d'armes
Wapenlieden.

Char du Comte mis des Nobles.
Wagen van het Leden van der Nobelen.

STAD GENT. — GROOT SCHOUWBURG.

Bestuurder J. FAUCONNIER.

Zondag 3 September, 1^e (gala) opvoering
 Dinsdag 5 " 2^e opvoering
 Zondag 10 " 3^e opvoering

VAN DE

PACIFICATIE VAN GENT,

Historisch drama in 5 bedrijven en 8 tafereelen.

door E. VAN GOETHEM.

muziek van PETER BENOIT.

Tooneelschikking van den heer Ed. HENDRICK. — Nieuwe costumen van den heer DELEC, te Brussel. — Hoofdkapsels van den heer GOYENS, te Brussel. — Harnassen, wapens en uitrustingen van den heer P. BOLLAERT, van Gent.

VERDEELING DER TAFEREELLEN :

1 ^e Bedrijf. Het Eedverbond der Edelen.	4 ^e Bedrijf, 1 ^e Tafereel. Het wanhopig besluit der provinciën Holland en Zeeland.
2 ^e Bedrijf, 1 ^e Tafereel. Willem van Oranje te Antwerpen.	2 ^e Tafereel. De Spaansche Furie.
3 ^e Tafereel. De intrede van den Hertog van Alva.	3 ^e Bedrijf, 1 ^e Tafereel. De onderteekening der Pacificatie, ten gentschen Stadhuize.
3 ^e Bedrijf. De Bloedraad.	2 ^e Tafereel. De afkondiging der Pacificatie. — Volksvreugde. — Feeststoet. — Apothéose.

PERSONEN :

Willem van Oranje.	MM. Ed. HENDRICK.	Kuilenburg.	PONTSEKELF.
Maraix van Sint-Aldégonde.	VAN DEN KIRBOOM.	Montigny.	HUART.
De hertog van Alva.	WANNYN.	Vargas.	BARGER.
Daniel van Overwalle.	HEMANS.	Hessels.	GOMES.
Joris van Overwalle.	RANS.	Marcus Diericks, rederijker.	WATENBEGGER.
Gelein Temmermans, abt van Sint-Pieters.	COCKELBERG.	Een omroeper.	FREMBODGEN.
Van Stralen, burgemeester van Antwerpen.	DROZBERG.	Anna de Meulenaere.	Mev. ALKIDIS CAPEON.
Galschmschrijver Bert.	EDM. DE NEEF.	Een Page.	Mev. ZENALDE.
Broderode.	GEVAERT.	Leden van het Eedverbond, Spaansche Edellieden, Spaansche Soldaten, Nederlandsche Burgerwachten, Priesters.	
Lodewijk van Nassau.	GUST. HENDRICK.	Leden van den Bloedraad, veroordeelden door den Bloedraad, Inquisiteurs, Scherprechters, Volk, Neringen, Gilden, Rederijkers, Pages, Bedienden, Vrouwen, Jonge Meisjes.	

Opening der bureelen om 6 ure. — Begin om 7 ure.

PRIJZEN DER PLAATSEN :

OP VOORHAND.	AAN HET BUREEL.
Geschoole logiën van 1 ^e rang, baignoires en 2 ^e face, per persoon, fr. 4-50. — Koupons logiën 1 ^e rang, baignoires en 2 ^e face 5 fr. — Orkest-fauteuils 5 fr. — 2 ^e logie de côté en Parket 2-75. — Parterre of 3 ^e de face 1-55.	Eerste, baignoires, orkest-fauteuils en 2 ^e de face, fr. 4-50. — 2 ^e Loges de côté en Parket fr. 2-50. — Parterre of 3 ^e de face fr. 1-50. — 3 ^e de côté fr. 1-00. — Galerij fr. 0-50. — Paradijs fr. 0-25.

Het bureau van locatie voor bespreken van plaatsen en kaarten, vooral te nemen in het groot Schouwburg, is open van 30 Augusti, alle dagen, van 10 tot 2 ure.

Hoorne. - Een justicier te paard. - Wagen ontworpen door Lodewijk Van Biesbroeck : de graven Egmond en Hoorn worden veroordeeld door de Bloedraad (2 juni 1568).

III. DE INQUISITIE. - Muziekkorps. - Een Spaans officier te paard en 15 geharnaste hellebaardiers. - Dertien geestelijke rechters. - Negen dienaars, dragende foltertuigen. - Wagen ontworpen door W. Geets, verbeeldende het ophangen aan de galg van zeven protestantse Gentenaars en de verbranding van vier Anabaptisten op het Veerleplein.

IV. DE SPAANSE FURIE TE ANTWERPEN. - Vijftien Spaanse trommelaars en pijpers. - Drie vaandrags. - Zes officiers te paard. - Officier met 14 busschieters. - Twee kanonnen met paarden bespannen. - Twee lontdragers. - Officier met 14 lansknechten. - Tien soldaten met gestolen voorwerpen. - Wagen ontworpen door Ad. Pauli : Antwerpen in brand; de wagen wordt omringd door tien Spaanse soldaten met laaiende fakels. (4 november 1576)

V. DE VERENIGDE PROVINCIEËN DER NEDERLANDEN. - Zestien vaandrags der provinciën. - Muziekkorps. - Twee en twintig afgevaardigden van alle gewesten der Nederlanden. - Wagen ontworpen door Alfred Cluysenaar : zestien vrouwen, de zestien provinciën voorstellende gezeten rond het beeld van de Eendracht.

VI. DE GODSDIENSTIGE BEVREDIGING. - Twee officiers en 24 soldaten van het Nederlands Statenleger. - Muziekkorps. - Drie wapenboden der Katholieken, Lutheranen en Calvinisten. - Wagen ontworpen door F. Metdepenningen de verzoening tussen de Katholieken en de Protestanten voorstellende.

VII. TERUGKEER DER BANNELINGEN. - Vier trommelaars van het Geuzenleger. - Drie wapenboden. - Muziekkorps, voorafgaande de groep der Bos- en Watergeuzen.

VIII. DE PRINS VAN ORANJE. - Vier bazuinblazers te paard. - Muziekkorps te paard. - Zes vaandrags. - Vier stafdragers. - De Gentse schepen der XVIIe eeuw. - Vier wapenboden te paard. - Vier vaandrags te voet. - Vier schildknapen. - DE PRINS VAN ORANJE, rijdende onder een verhemelte, dat door zes mannen gedragen wordt. - Twee jonge pages van de Prins. - Twaalf Nederlandse edellieden te paard. - Veertien ruiters van het leger van de Prins.

IX. DE ONDERTEKENING DER PACIFICATIE OP HET GENTS STADHUIS. - Acht bazuinblazers te paard. - Negentien wapenboden met de schilden der ondertekenaars. - Drie stafdragers. - Wagen ontworpen door Jan Capeinick, voorstellende een gedeelte van het stadhuis te Gent en de negentien ondertekenaars van de Pacificatie op 8 november 1576.

X. DE STAD GENT. - Muziekkorps. - De vier hoofdgilden van St.-Antoon, St.-Michiel, St.-Joris en St.-Sebastiaan. - Twaalf schilddragers. - Negen en twintig leden der neringen. - Zes en twintig leden der rederijk-

kamers, waaronder de *Fonteinisten*. - Wagen ontworpen door L. Lebrun, voorstellende de Maagd van Gent omringd door het magistraat.

De stoet zou nog driemaal uitgaan, nl. op dinsdag 4, zondag 10 en zondag 17 september. Telkens werd een andere weg gevolgd. De stoet lokte natuurlijk een massa kijklustigen. Ook van buiten Gent en zelfs van uit Nedeland waren nieuwsgierigen toegestroomd. Volgens La Flandre Libérale van 6 september werden dertig bijzondere treinen ingelegd, die ongeveer 20.000 bezoekers aanbrachten. Er kwamen zelfs minder gewenste gasten, want de Gazette van Gent deelt op 9 september mede, dat een zestal beurzensnijders, meestal vreemdelingen, werden aangehouden. Tijdens de derde uitgang, werd halt gehouden aan het Gravenkasteel. De groep, die de geuzen voorstelde, zong er geuzenliederen en er werd een opschrift aan de poort van het Gravensteen gehangen met de volgende tekst : "Ter nagedachtenis aan de menigvuldige slachtoffers der inquisitie, die hier in de kerker gezocht hebben en op het Veerleplein onthoofd, opgehangen of verbrand werden. Aan al deze gruweldaden moest de Pacificatie een einde stellen". Het gemeenteraadslid Kerfijzer hield er een korte toespraak, waarin hij onder meer verklaarde "Les gueux étaient au 16e siècle les libéraux de l'époque".

Tijdens de uitgangen van de stoet werd geld ingezameld door de vereniging l'Avenir; een vereniging met als doel het verspreiden van het lekenonderwijs. De omhalingen hadden opgebracht :

maandag 4 september :	31.675	geldstukken of	2.196,63	fr.
dinsdag 5 september :	84.649	geldstukken of	4.637,58	fr.
zondag 10 september :	106.473	geldstukken of	5.317,93	fr.
verkoop kaarten			6.273,00	fr.

222.797 stukken of 18.425,14 fr.

Deze kaarten van 5,2 en 1 frank hingen de kopers aan hun vest, waardoor ze niet meer lastig gevallen werden door de geldinzamelaars. Het geld werd verdeeld onder de maatschappij Callier, het Willemsfonds, zeven lekenscholen in de provincie en de vier Laurentkringen; 1.400 fr. werd geschonken als studiebeurzen aan meisjes, die voor onderwijzeres studeerden. Tijdens de vierde rondgang werd geld ingezameld voor liefdadige werken; de opbrengst - 5.136 fr. - werd verdeeld onder het Liefdadigheidsbureau (de helft), de maatschappij der kinderkribben en de Zonder Naam niet zonder Hart (elk een kwart).

De Pacificatiefeesten hadden een massa volk op de been gebracht en de herbergen deden natuurlijk goede zaken. De weerklank hiervan vinden we in een mededeling op de vergadering van de commissie van 9 september : "Les recettes faites dans les cafés sont pyramidales. Aux Arcades on a distribué 4.800 cafés et 1.800 bocks le premier jour. Dans une petite cantine où l'on boit debout, on a en un jour bu sept tonneaux de bière, c'est-à-dire qu'environ 2.100 personnes ont passés par là".

In het verslag van 7 januari 1877 lezen we : "Dans la première quinzai-

ne de septembre 1876 on a abattu à l'abattoir de Gand 840 têtes de gros bétail de plus que pendant la quinzaine correspondante de 1875 sans compter le petit bétail, dont il a été fait des hécatombes. ... On a brassé de même 600 hl. de bière en plus qu'en septembre 1875". We willen hier aan toevoegen, dat tijdens de Pacificatiefeesten het Willemsfonds en de Belgische onderwijzersbond te Gent een congres hadden gehouden.

Op maandag 4 september werd door de Koninklijke Maatschappij der Melomanen in het Casino een groot concert ingericht, waarop de historische cantate "De Pacificatie van Gent" op tekst van E. Hiel en muziek van H. Waelput door meer dan 500 zangers werd uitgevoerd. De tekst - een gelegenheidsstuk - kan en kon vermoedelijk weinig bekoren; Waelput had in de muziek enkele oude Vlaamse liederen verwerkt. Er hadden nog andere feestelijkheden plaats, zoals volksfeesten, vuurwerk, veldfeesten, volksbal, enz.

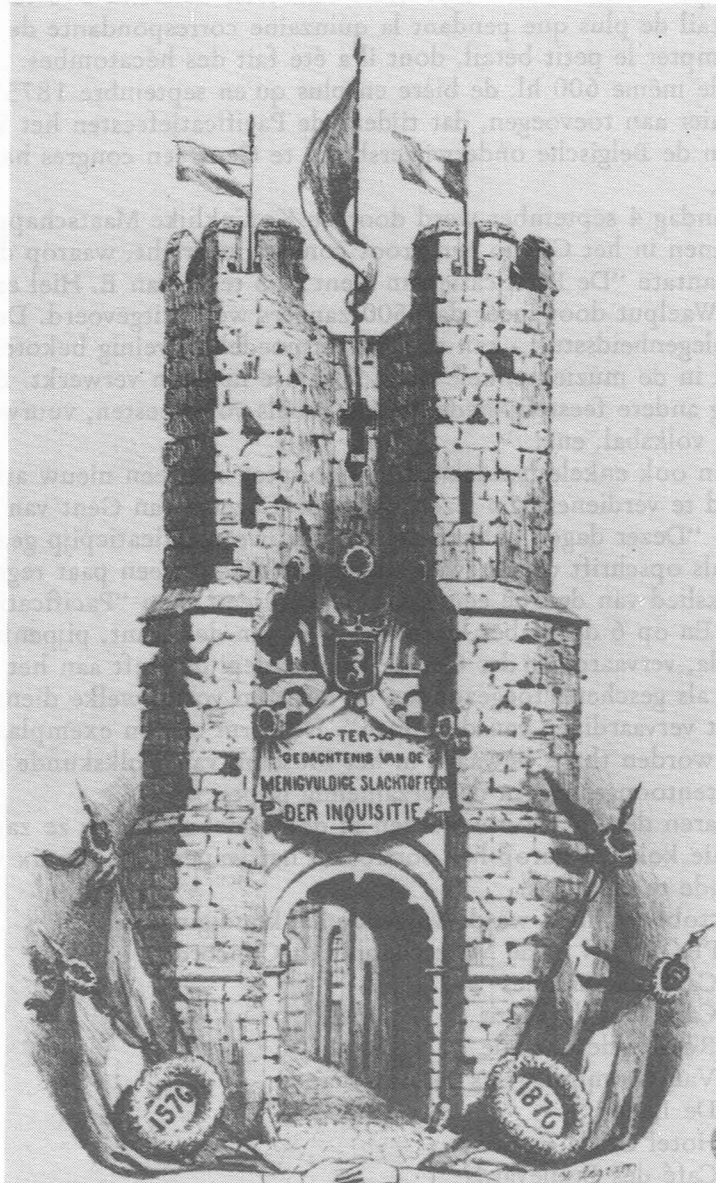
Er waren ook enkele handelaars, die hoopten met een nieuw artikel wat geld te verdienen. Zo lezen we in de Gazette van Gent van 20 augustus : "Dezer dagen hebben we een nieuwe pacificatiepijp gezien. Zij draagt als opschrift op de twee zijden van de steel een paar regels uit een volkslied van de 16e eeuw. Op de kop leest men "Pacificatie 1576-1876". En op 6 december lezen we : "P. van der Want, pijpenfabrikant te Gouda, vervaardiger der Gentse Pacificatiepijp, heeft aan het stedelijk bestuur als geschenk toegezonden de koperen vorm, welke dienstig was voor het vervaardigen van de pijpen". De vorm en een exemplaar van de pijp worden thans bewaard in het Museum van Volkskunde te Gent en zijn tentoongesteld in de verzameling pijpen.

Ook sigaren der Pacificatie werden in de handel gebracht; ze zaten in een fraaie koker, waarop het portret en het wapen van Marnix van St.-Aldegonde te zien was.

Op 7 oktober vonden we de volgende aankondiging.
GAAT PROEVEN in de Maatschappij La Concorde

Café des Arcades
Café Van de Putte
Rocher de Cancale
Van Crombrughe's genootschap
De Lelie
Hotel Graaf Egmont
Café des Boulevards
Café Bellevue
het Galgenhuis

de lekkere gezondheids- en maagversterkende likeur der Pacificatie. Zij is van extra kwaliteit en bevat geen kleurenmengsel, dat zoo nadelig is voor de gezondheid. Verkoop in 't groot en 't klein bij F. Hellens, Veldstraat 77. Prijs : 1,75 fr. per fles van een liter. Hellens liet etiketten drukken, waarop de wagens uit de optocht werden afgebeeld. Enkele drukkers verkochten prenten in verband met de Pacificatiestoet.



Ter gedachtenis van de menigvuldige
 Slachtoffers der Inquisitie die hier in
 den Kerker gezocht hebben en op de
 Vierleplaats Onthoofd Opgehangen of
 Verbrand werden aan al deze gruwelen
 moest de Reificatie een einde stellen 1576

A la memoire des nombreuses Victimes
 de l'inquisition qui ont germé dans
 ces cachots et ont été Décapitées
 Pendues ou Brûlées sur la place St Pharaïde.
 La Reification de Gand devait mettre fin
 a toutes ces atrocités 1576

Er werd ook een "Elixir des gueux" verkocht door een Brusselse likeurstoker.

We mogen zeggen, dat het stadsbestuur de Pacificatie luisterrijk had gevierd, maar

We zouden erg onvolledig zijn indien we hier het verhaal over de Pacificatiefeesten zouden eindigen. Wie enigszins iets afweet van de Belgische geschiedenis van de negentiende eeuw kan zich gemakkelijk voorstellen, dat de viering van de Pacificatie van Gent niet door iedereen met dezelfde geestdrift werd onthaald. In 1825 verwekte het boek van J.J. De Smet, op dit ogenblik leraar aan het college te Aalst, heel wat herrie. Bij een omzendbrief van 15 juli 1825 geeft de gouverneur de politie opdracht te onderzoeken in welke scholen het boek *Histoire de la Belgique* gebruikt wordt en gebeurlijk de werken aan te slaan en dit om de "schadelijke denkbeelden". De *Journal de Gand* van 4.8.1825 wijdde een lang artikel aan het boek : "aucun (auteur) m'avait osé se prononcer avec autant d'assurance en faveur d'un des plus exécrables tyrans qui aient souillés le trône (Philippe II) et contre les malheureuses victimes que ses sanguinaires agens immolèrent à son affreux despotisme. L'écrivain qui par fanatisme ou tout autre motif, présente l'histoire de son pays sous un faux point de vue, ... ne saurait être comparé qu'à ces militaires félons qui vont se placer dans les rangs des ennemis de la patrie pour combattre". Van 1831 tot 1846 zal J.J. De Smet kerkgeschiedenis doceren aan het Groot Seminarie te Gent. Het boek van J.J. De Smet zal na 1830 worden herdrukt.

Voornameijk de voorstelling van de geschiedenis van de zestiende eeuw was een bron van geschillen tussen de katholieke kerk en de tegenpartij. Een ander voorbeeld vinden we bij Louis Hymans in zijn werk "Notes et Souvenirs" (blz. 292 en volgende). Hymans had een boek geschreven "Histoire de Belgique". Volgens de afgevaardigden van de bisschoppen waren sommige bladzijden "très répréhensibles au point de vue de l'orthodoxie catholique". (zie ook : Rapport triennal de l'instruction primaire, deel 7). We gebruikten het woord "tegenpartij" en dit omdat er in de periode 1820-1875 natuurlijk een evolutie in de ideeënwereld plaats vond. "Niet alleen in het parlement komt in deze jaren (1870-1880), de onverzoenbaarheid tussen de liberale radicalen en de katholieke kerk in België meer en meer tot uiting" schrijft prof. Luykx. In de encycloëdie "Mirari Vos" (1864) en ook in de "Syllabus" had de paus "de moderne vrijheden" veroordeeld. Hierop steunend verwierpen de Ultramontanen, een vleugel van de conservatieven, de Belgische grondwet. "Vooraf door deze anti-constitutionele houding, zegt prof Luykx, gaven ze de liberalen een machtig wapen in de hand". De tegenstellingen tussen de extreme vleugels - de Ultramontanen bij de katholieken en de Radicalen bij de liberalen - werden scherper en scherper.

Dat de uitspraak van prof. Luykx nog geldig is in 1875 kunnen we aantonen door een citaat van *Le Bien Public* van 17 juni 1875 : “Le fait qui ressort chaque jour avec plus d’évidence des discussions publiques et des événements qui se déroulent sous nos yeux, c’est l’antagonisme de la société moderne et de l’Eglise. La raison de ce fait est bien simple; c’est que la société moderne est basée sur la négation, tout au moins pratique, des vérités dont l’Eglise est la dépositaire et l’organe. L’Encyclique et le Syllabus de 1864 nous ont appris à choisir entre ces deux thèses contradictoires”.

Vooraleer nu het verhaal van de twisten rond de viering van de Pacificatie van Gent aan te vangen willen we vooraf de volgende bedenkingen maken : voor ons, mensen die leven in 1976, is het wel moeilijk ons in te leven in de gedachtengang en in de gemoedsgesteldheid van de mens van 1876 en dit omdat we geconfronteerd worden met gans andere uitdagingen dan in 1876. Bovendien moeten we bedenken, dat we allen tot een van de beide kampen zouden hebben behoord. Laat ons dus indulgent zijn voor de beide partijen.

In de zitting van de gemeenteraad van 7 juni 1875 had schepen Wagner verklaard : “Si la Pacification de Gand n’a pas encore ouvertement proclamé la liberté de conscience, on peut dire qu’elle la contient en germe”. In het verslag van de zitting lezen we op 8 juni 1875 in *Le Bien Public* “Nous convier à célébrer la Pacification de Gand c’est donc nous inviter à glorifier le machiavélisme du Prince d’Orange et ce libéralisme hypocrite qui dès lors ne parlait que de liberté que pour mieux opprimer l’Eglise”. Op 9 juni antwoordt *Le Journal de Gand* : “Les ultramontains ont leurs jubilés, ayons les nôtres; rappelons par des fêtes à l’éclat desquelles contribuera largement l’enthousiasme populaire, les dates historiques chères aux amis de la liberté; que ces fêtes soient magnifiques, qu’elles glorifient nos grandes luttes, celles auxquelles nous devons d’être indépendants et libres; qu’elles célèbrent le triomphe de l’intelligence humaine et les échecs du parti de l’oppression et de l’abrutissement”. Als besluit zegt *Le Journal de Gand* : “La Pacification de Gand est à tous ces titres une des plus glorieuses pages de l’histoire de l’humanité”. De standpunten zijn ingenomen. De krantenpolemie zal nog een tijdje aanhouden. “Le Journal de Gand affirme carrément que la fête de la Pacification de Gand sera l’antithèse des nos solennités catholiques, une démonstration libérale” antwoordt *Le Bien Public* op 10 juni. De krant vervolgt : “Il est facile de reconnaître que notre libéralisme municipal compte célébrer le trois centième anniversaire de la Pacification de Gand par une déclaration de guerre.” Het oordeel over de Pacificatie van *Le Bien Public* luidt als volgt : “C’est donc un anniversaire anti-catholique, c’est le triomphe sournois et félon du protestantisme sur le catholicisme, c’est un acte de trahison et de duplicité; c’est un parjure avec la circonstance aggravante du guet-apens et de la trahison”. Op 30 juli komt *Le Bien Public* tot de volgende besluiten :

“1. La Pacification de Gand fut un leurre. 2. Loin d’établir la tolérance



Wagen van de Spaanse Furie.



Wagen van de zestien Provinciën.

religieuse, elle donna aux gueux le temps de refaire leurs forces épuisées et de préparer de nouveaux actes de persécution et de vandalisme. La Pacification de Gand : le chef-d'oeuvre de sa diplomatie astucieuse et machiavélique". (sa = Willem de Zwijger).

We stellen vast, dat de twee partijen verschillen in de keuze van de historische feiten als ook in de interpretatie; bovendien wordt de bedoeling van de Pacificatiefeesten verschillend verklaard. Na deze eerste penetwisten komt een tijdelijke stilte om te hernemen begin 1876 en in crescendo te gaan tot juli-augustus.

Begin 1876 verschijnen in de Gentse bladen - Le Bien Public, Het Fondsenblad, Le Journal de Gand, La Flandre Libérale, De Godsdienstige Week van Vlaanderen - historische artikels in verband met de Pacificatie van Gent.

Op 16 maart 1876 komt Le Journal de Gand tot de volgende besluiten : "A Gand comme à Anvers il s'agit d'honorer la mémoire de nos frères tombés au seizième siècle pour la défense des libertés que les descendants des dresseurs de bûchers d'autrefois songent encore à nous disputer." "L'anniversaire de la Pacification de Gand est avant tout une fête de l'intelligence et du patriotisme. Elle n'a pas, comme le prétendent les cléricaux, le caractère d'une agression contre le catholicisme, car l'acte important obtint l'adhésion des catholiques les plus respectables de l'époque".

In juli verscheen de brochure "Stad Gent. Officiëel programma van den Historischen Stoet der Pacificatie van Gent. Historische beschrijving van den stoet door Paul Frédéricq". Onmiddellijk daarop verscheen in hetzelfde formaat, maar zonder vermelding van drukker noch uitgever een andere brochure "Pacificatie van Gent. Programma en historische beschrijving van den stoet." en dit als kritiek op de tekst van Frédéricq. Terwijl werd door La Flandre Libérale een parodie-programma uitgegeven "Ad Majorem Loyola Glorium. Programme aux ficelles des Fêtes de la Mystification des Gens. 300e Anniversaire des funérailles de l'Inquisition", een stuk dat bijzonder kwetsend was voor de Kerk en de geestelijkheid. "Ondertekend door le père Vetsmoel was dit schotschrift van aard om op zeer doelmatige wijze de woede van de katholieken op te wekken" schrijft U. Vermeulen in zijn studie. In verband hiermede lezen we in het verslag van de commissievergadering van 28 augustus : "Frédéricq communique à la commission la contrefaçon cléricale du programme officiel imprimé chez Vanderschelde. Il flétrit le dégoûtant programme comique imprimé par l'éditeur de La Flandre Libérale".

Op 22 juli lezen we in Het Fondsenblad : "Het kriegsbestuur heeft de vraag van het stedelijk bestuur ingewilligd om voor het opluisteren der Pacificatiefeesten paarden en mannen te leveren. We vernemen, dat een groot aantal katholieke burgers dezer stad zich bij verzoekschrift tot het gouvernement hebben gewend ten einde de intrekking van deze maatregel te vorderen." Op 2 augustus kunnen we in dezelfde krant lezen : "De Groote Stoet der Gentsche Falsificatie." De Prins van Oranje wordt

er genoemd : “de eerste dief onder allen, model van geslepenheid, arglist, huichelarij”. Luisteren we nog wat naar Het Fondsblad : op 24 augustus “Het gemeentemuziek leert de geuzendeuntjes spelen van het dievengespuis der 16e eeuw”; op 27 augustus “Sedert eenige dagen heerscht de Aziatische cholera in onze stad. Men noemt reeds verscheidene personen, meest vrouwen, die aan de vreeselijke kwaal bezweken zijn”. Op 10 september verschijnt een Open Brief aan den Heer Frédéricq, professor geschiedenis aan het Atheneum, waarop Frédéricq zal antwoorden op 11 september.

Maar niet alleen in de pers loeit de strijd. Pater Van Mullem S.J. houdt een reeks sermoenen in de Sint-Barbarakerk over de geschiedenis van de Pacificatie; in Le Bien Public verschijnen zijn “Lettres sur la Pacification de Gand”, die daarna als brochure zullen verschijnen. In Le Journal de Gand van 21 augustus vinden we de reactie : “Le texte des sermons dans la plupart des églises de notre ville était hier le cortège de la Pacification de Gand. A l’église des Jésuites un prédicateur, après avoir résumé à sa façon les événements qui amenèrent la Pacification, disait à ses auditeurs : “Allez voir dans les rues ce honteux spectacle, il vous fera lever le coeur et vous retirerez profit de voir à quel état de dégradation arrivent les libéraux”. Ook het brave weekblad “De Godsdienstige Week in Vlaanderen” mengt zich in de strijd. Hoe sterk de gemoederen zijn gewekt, blijkt wel uit het volgende : “Alles loopt te zamen om de kwade driften op te hitsen en tot de uiterste buitensporigheden te brengen. Zekerlijk zullen de katholieken zich niet laten plunderen, mishandelen, doodslaan. Laffelijk en gansch onrechtvaardig aangerand zouden zij hun leven verdedigen. Het zal voorzichtig zijn voor de vurige katholieken die drie dagen te huis te blijven, en voor de vreemdelingen naar Gent niet te komen.” En op 1 september schrijft De Godsdienstige Week : “De feesten der *Pacificatie* worden dagelijks meer en meer gekend. Het is geuzerij, ’t is vervalsching der geschiedenis, ’t is haat voor de katholieke Kerk, ’t zijn pogingen om het volk op te hitsen tegen de priesters en hunne heilige bedieningen.

In ’t midden der afgrijselijkheden, welke de stad Gent gaan bezoedelen, hebben wij maar éénen troost. Wij hopen dat de overdrevenheid der vijanden van God en van zijne Kerk de oogen zullen openen van sommigen, die nog niet gelooven wat onze liberalen in den zin hebben.”

Natuurlijk worden door enkele drukkers lithografieën in verband met de Pacificatiefeesten verspreid. Als reactie wordt door “l’Oeuvre des bons livres” een tegenhanger uitgegeven : “A l’occasion des fêtes gueses l’oeuvre des bons livres a publié une gravure populaire représentant le supplice des martyrs de Gorcum et d’autres scènes de l’histoire des gueux du 16e siècle”. De gravure is te koop, maar wordt ook kosteloos uitgedeeld. Als negende boek wordt door het Davidsfonds uitgegeven “De Pacificatie of Bevrediging van Gent beschouwd in hare wording, wesen, voorstanders en verdrukters” door P.V. Bets, pastoor te Neerlinter. Een folder, die het boek aankondigt en practisch zeker opgesteld door

Fr. De Potter - Frans de Potter was hoofdredacteur van het Fondsenblad en de artikels over de Pacificatie zijn zeker van zijn hand - eindigt als volgt : "Neen ! al wie katholiek is, al wie het hart op de rechte plaats heeft, al die nog gevoel heeft voor rechtzinnigheid, echte vrijheidsliefde en verdraagzaamheid, zal weigeren mee te vieren in een feest, dat, volgens de les der geschiedenis, niets anders beteekent dan Valschheid, List, Tirannie, Verkrachting van den plechtig bezworen eed!" Na de rondgang van de cavalcade krijgen we natuurlijk commentaar in de pers. Het Fondsenblad schrijft op 14 september : "Verdere pronkten in de stoet oprechte specimen van Gentsche bier- en jeneverkoppen, echt uitschot eener partij, die zich het recht aanmatigd vreedzame werklieden voor schurken, boosdoeners en moordenaars te doen doorgaan". In Le Bien Public van 12 september : "Le but trop visible des organisateurs de nos mascarades soi-disant "pacificatrices" a été de soulever contre le clergé les haines populaires". Verder haalt Le Bien Public een artikel aan verschenen in het te Antwerpen uitgegeven socialistisch weekblad : "Bornons-nous à relever cette formelle accusation dont nous laissons d'ailleurs à la feuille radicale toute la responsabilité : c'est qu'il est universellement connu que la moralité des figurantes du char des XVI provinces sont des femmes de mauvaise vie soumises comme telle à la surveillance de la police. Nous hésitons à en admettre l'exactitude. Il faut dire cependant que les allures de certaines personnalités et les propos que le char des Provinces recueillait sur son passage semblent confirmer les dires du Werker". Als reactie hierop werden tijdens de laatste rondgang aan de meisjes van de wagen der zestien provinciën bloemen aangeboden.

De Pacificatiefeesten zijn voorbij. Eind december werden in de benedenzaal van het stadhuis een duizendtal kledingstukken, een zeventhonderd wapens en nog een aantal andere voorwerpen, die in de optocht waren gebruikt, verkocht. De opbrengst hiervan beliep ongeveer 20.000 frank. In de zitting van de gemeenteraad van 19 februari 1877 werd de rekening opgemaakt : de buitengewone uitgaven beliepen 122.000 fr.; de openbare inschrijving had 12.808 fr. opgebracht, zodat de totale uitgave voor de stad ongeveer 89.000 fr. bedroeg.

De Pacificatiefeesten kregen ook hun weerklank in het parlement, waar katholieke parlementairen, waaronder Kervyn de Volkaersbeke de katholieke minister van oorlog interpeleerden over de deelneming van het leger aan de Pacificatiefeesten.

Op 17 februari 1877 had in het Hôtel Royal een feest plaats aangeboden aan schepen Wagener. Een album met de portretten van de leden van de feestcommissie werd hem aangeboden. De foto's waren genomen door Gust. De Vylder. Een exemplaar van dit album wordt bewaard in de bibliotheek van de universiteit te Gent (G. 122 98 Fêtes Pacification),

met onder meer een portret van Den Duyts, Geiregat, Van Goethem, Wante, enz. Op 10 maart had een banket plaats in het Posthotel aangeboden door het schepencollege aan de leden van de feestcommissie. De uitlatingen in De Werker, overgenomen door Le Bien Public en La Patrie kregen een staartje; er volgde een proces. Het weekblad De Werker werd veroordeeld; de beide andere bladen werden vrijgesproken.

M. STEELS

NOTEN

1. Belangstellende lezers willen we verwijzen naar de beide studies van U. Vermeulen :
Katholieken en Liberalen tegenover de Gentse Pacificatiefeesten (Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, deel XX 1966)
Paul Fredericq en de Gentse Pacificatiefeesten (Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde, deel XXI 1967)
2. Voor de jongere lezers enkele gegevens over de in de tekst vernoemde personen.
BENOIT Peter : (Harelbeke 1834-Antwerpen 1901) Peter Benoit won de prijs van Rome in 1857. Hij werd directeur van de muziekschool te Antwerpen in 1867. Door zijn composities was hij de bewerkster van de wederopstanding van de Vlaamse muziek en alzo werkte hij mede aan de culturele verheffing van het Vlaamse volk.
CAPEINICK Jan : (Gent 1838-Brussel 1890) Brussels bloemenschilder.
CLUYSENAER Alfr. : (Brussel 1837-1902) historieschilder, schilder van de fresco's in de aula van de universiteit te Gent.
DEKEGHEL Jules : Leraar academie Gent, portretschilder.
DE POTTER Frans : (Gent 1834-1904) historicus, medewerker aan de Beurzen-Courant, daarna hoofdredacteur van het Fondsenblad. In deze krant publiceerde hij einde 1874 een oproep om het Davidsfonds op te richten als tegenhanger van het liberaal geworden Willemsfonds. Van 1878 was hij secretaris-generaal van het Davidsfonds; in 1886 werd hij bestendig secretaris van de Kon. Vlaamse Academie te Gent. Zijn bedrijvigheid als historicus is bekend. hij was katholiek-conservatief en Vlaamsvoelend.
FREDERICQ Paul : (Gent 1850-1920) Hoogleraar in de geschiedenis aan de Gentse universiteit, bestudeerde voornamelijk de 16e eeuw. Rector van december 1918 tot aan zijn dood. Prof. Milis beschouwt hem als een "overtuigd maar gematigd vlaamsgezind liberaal". Aan zijn woning in de Winkelstraat te Gent werd een herdenkingsplaat aangebracht.
DE SMET Joseph-Jean : (1794-1877) Van 1831 tot 1846 doceerde hij kerkgeschiedenis aan het groot seminarie te Gent.
HEREMANS J. Fr. (Antwerpen 1825-Gent 1884) In 1845 leraar aan het atheneum te Gent. In 1854 werd hij belast met de cursus Nederlandse letterkunde aan de universiteit. Hij was schepen van onderwijs te Gent van 1879 tot 1882.
HIEL Emmanuël (Sint-Gilles-Dendermonde 1834-Schaarbeek 1899) Hij was een van de voornaamste figuren van het Vlaamse leven te Brussel van zijn tijd en een van de meest geziene dichters voor Van Nu en Straks. (prof. F. Lissens)
PAULI Adolphe : (Gent 1820-Keulen 1895) Na dat Pauli het diploma van ingenieur-architect aan de universiteit had behaald, werd hij leraar, later directeur van de academie te Gent. In 1856 volgde hij Roelandt op als stadsarchitect. Hij verving ook Roelandt aan de universiteit.
ROOSES Max : (Antwerpen 1839-Antwerpen 1914) Was leraar aan het atheneum te Gent (1866-1876), daarna conservator van het Plantinmuseum te Antwerpen.

Zeer begaard kunstcriticus.

VAN GOETHEM Emiel : (Gent 1847-Gent 1907) boekhandelaar en schrijver.

WAEPUT Hendrik : (Gent 1845-Gent 1885) Hij behaalde de prijs van Rome in 1867 met de kantate Het Woud. Waelput schreef een groot aantal liederen, als ook vijf symfonieën.

WAGENER Auguste : (Roermond 1829-Gent 1896) Wagener behaalde het diploma van doctor in de klassieke filologie te Bonn in 1849 en een tweede doctoraat aan de universiteit te Luik. Reeds in 1851 werd hij belast met de cursus moraal aan de Gentse universiteit; later doceerde hij de klassieke filologie en de cursus Romeinse oudheid. Hij was schepen van onderwijs te Gent van 1863 tot 1876 als opvolger van G. Callier en was volksvertegenwoordiger van 1882 tot 1886.

TE GENT

1. E.B.E.S. bouwt te Roodenhuyze een vierde productie-eenheid met een vermogen van 279 MW. Het totaal vermogen van de elektrische centrale zal in 1978 693 MW bedragen. De schoorsteen zal 150 m. hoog zijn met aan de top een diameter van zes meter. De afkoelingstoren zal een hoogte hebben van 145 meter.
2. Het stoffelijk overschot van de in 1957 overleden Gentse kunstschilder Jos Verdegem werd op 8 mei 1976 overgebracht naar het Campo Santo te Sint-Amandsberg. (zie De Gentenaar 10.5.1976)
3. Prof. W. Fiers ontving de Franqui-prijs voor zijn studie van de bouw van de virussen. (zie De Gentenaar 10.5.1976)
4. De Gentse kunstschilder Ernest Van Hoorde ontving de A. Oleffe-prijs. (zie Vooruit 11.5.1976; in dit artikel wordt ook herinnerd aan de inhuldiging van het standbeeld E. Claus op 10.5.1926)
5. Bij K.B. van 12 mei 1976 werden de huizen Serpentstraat 4 en 6 geklasseerd. De klassering van de toren Nieuwen-Bossche, Tweebruggenstraat (K.B. van 19.1.1952) werd uitgebreid tot het klooster van Nieuwenbos.

BIBLIOGRAFIE

1. Einde april verscheen het jaarboek "Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent" deel XXIX 1975. Het jaarboek bevat acht bijdragen, waaronder we vermelden : A. Van Oost : Sociale stratifikatie van de Gentse opstandelingen van 1379-1385; M. Desittere : Archeologische Kroniek en R. De Herdt : Bibliografie van de geschiedenis van Gent (1974-1975). Ook de bijdrage van J. Art